

Archiwum dra Wojciecha Józefa Skowrońskiego

W zbiorach rękopisów Biblioteki Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk znajduje się obszerna spuścizna wielkopolskiego genealoga-amatora, doktora medycyny Wojciecha Józefa Skowrońskiego. Obejmuje ona 100 jednostek rękopiśmiennych (sygnatury: rkp. 1601–1700), wykorzystanych dotąd w niewielkim stopniu w celach tak naukowych, jak i genealogicznych.

Dr Wojciech Józef Skowroński urodził się 6 lutego 1904 roku w Poznaniu. Był synem Wojciecha (pracującego jako kierownik sklepu) i jego drugiej żony, Zofii Franciszki z domu Umbreit. Zgodnie z wolą matki po zdaniu matury w gimnazjum humanistycznym w 1921 roku podjął studia medyczne na Uniwersytecie Poznańskim. Ukończył je w 1927 roku, otrzymując dyplom doktorski. Po studiach początkowo pracował na stanowisku asystenta prof. dra Jana Stasińskiego, ordynatora Oddziału Okulistycznego poznańskiego Szpitala Dziecięcego im. św. Józefa, wykonując wszelkie zabiegi okulistyczne, włącznie z operacyjnymi. Od 1936 do 1939 roku był zatrudniony w Ubezpieczalni Społecznej w Gnieźnie oraz prowadził prywatną praktykę lekarską w Poznaniu przy placu Wolności 8. Podczas II wojny światowej początkowo kontynuował prowadzenie własnej praktyki. W latach 1942–1944 został zatrudniony przez okupanta w ambulatorium dla ludności polskiej w Poznaniu.

Po wojnie Skowroński został powołany do Wojska Polskiego i przez dwa lata pracował w szpitalu wojskowym. Po zwolnieniu z wojska w lipcu 1947 r. był lekarzem specjalistą w przychodni okulistycznej w poznańskiej służbie zdrowia. Dojeżdżał też do Powiatowego Ośrodka Zdrowia w Gnieźnie, gdzie do 1959 r. leczył pacjentów z miasta i okolic. Ożenił się z Wandą z Wandachowiczów Rutkowską, również lekarzem-okulistą (po ślubie w USC w Poznaniu 21 lipca 1949 roku nosiła nazwisko Rutkowska-Skowrońska)¹.

Strona z paszportu
lata 30. XX w. – rkp. 1601

¹ „Dokumenty i zaświadczenia dra Wojciecha Skowrońskiego z lat 1913–1975”, rkp. 1601, Biblioteka PTPN.

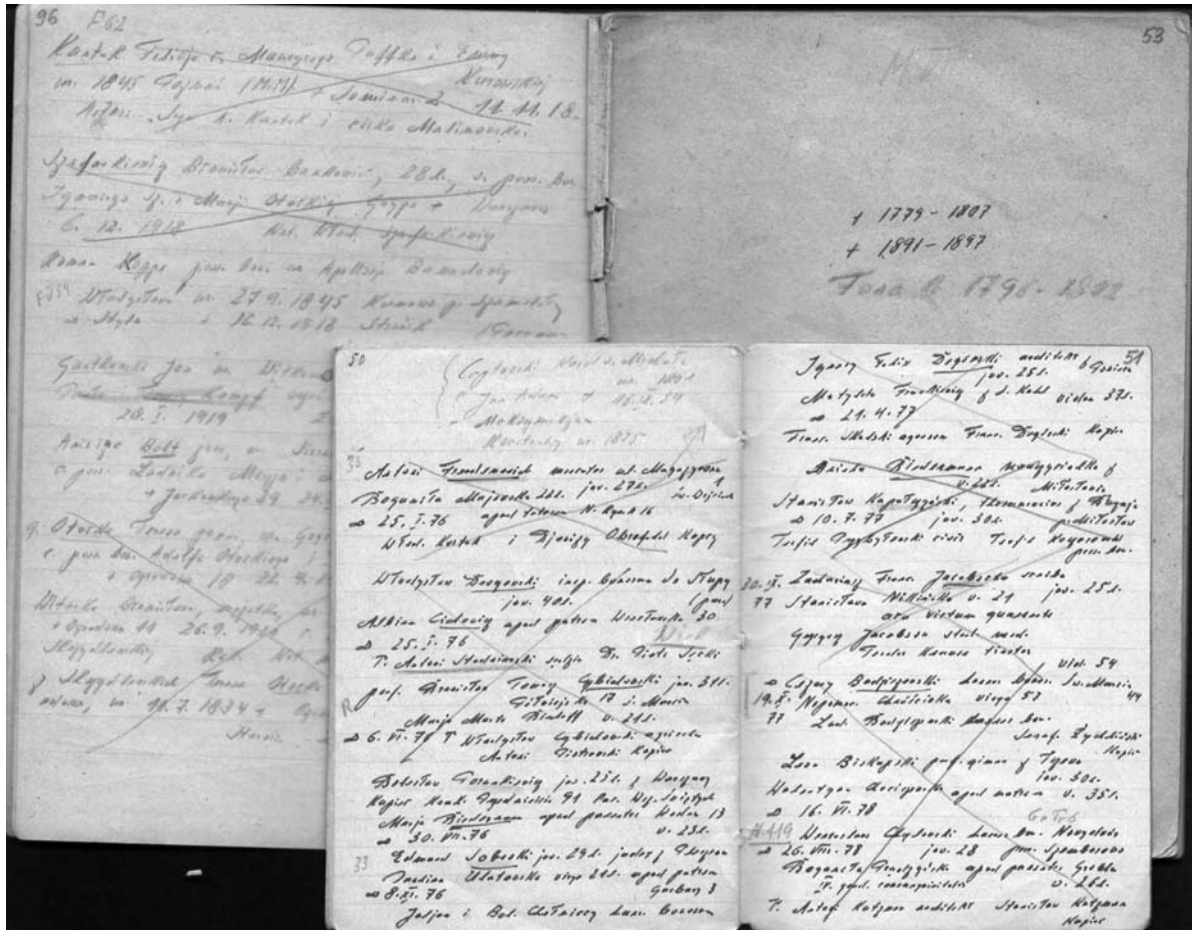

Wojciech Skowroński
lata 70. XX w., rkp. 1601

W późniejszych latach dr Wojciech Skowroński zwierzył się genealogowi, profesorowi Włodzimierzowi Dworzaczkowi, że został lekarzem „niejako z przymusu, z woli bardzo stanowczej matki”, „która żelazną ręką trzymała sprawy rodzinno-finansowe”. Dlatego na studiach zdecydował się wybrać specjalizację z okulistyki, gdyż wydawała mu się „stosunkowo najmniej odstręczająca, najczystsza”. Ciągnęło go jednak do innych spraw, a jego pasją stały się badania genealogiczne. Być może wpływ na to miały opowieści Dworzaczka o wędrownce po parafiach, której dokonywał w latach 1931–1939. Może też odziedziczone po innych członkach rodziny materiały genealogiczne Skowrońskich i Umbreitów zachęciły doktora do samodzielnych poszukiwań. Prace te ułatwiała mu dobra znajomość łaciny oraz paleografii².

Już w latach przedwojennych Skowroński zbierał dokumenty dotyczące własnych przodków oraz rodzin z nim spokrewnionych. Posługiwał się wówczas piśmem wystawionym przez ks. Emila Szramka z Katowic w 1937 roku, który zaświadczył pokrewieństwo doktora z nieżyjącym już ks. prałatem Aleksandrem Skowrońskim, proboszczem w Ligocie i Mikołowie³. Lekarz był bowiem bratankiem księdza prałata, znanego górnośląskiego działacza społecznego.

Po II wojnie światowej częste wyjazdy służbowe do Gniezna ułatwiły Skowrońskiemu dokładniejsze zapoznanie się z tamtejszymi księgami metrykalnymi i dokonanie z nich wypisów. W 1951 roku dr Woj-

Zeszyty z wypisami z parafii poznańskich – rkp. 1609

² Listy Włodzimierza Dworzaczka do Dyrektora Biblioteki PTPN z 13.05.1983 i 1.02.1984 r., [w:] „Korespondencja Biblioteki w sprawie rękopisów”, IV-1/1983–1984, archiwum PTPN.

³ „Pan dr Wojciech Skowroński z Poznania jest krewnym śp. ks. prałata Aleksandra Skowrońskiego z Mikołowa i godny zaufania i pomocy przy badaniach genealogicznych”, [w:] „Korespondencja dra Wojciecha Skowrońskiego z lat 1927–1973”, rkp. 1606 k. 136, Biblioteka PTPN.

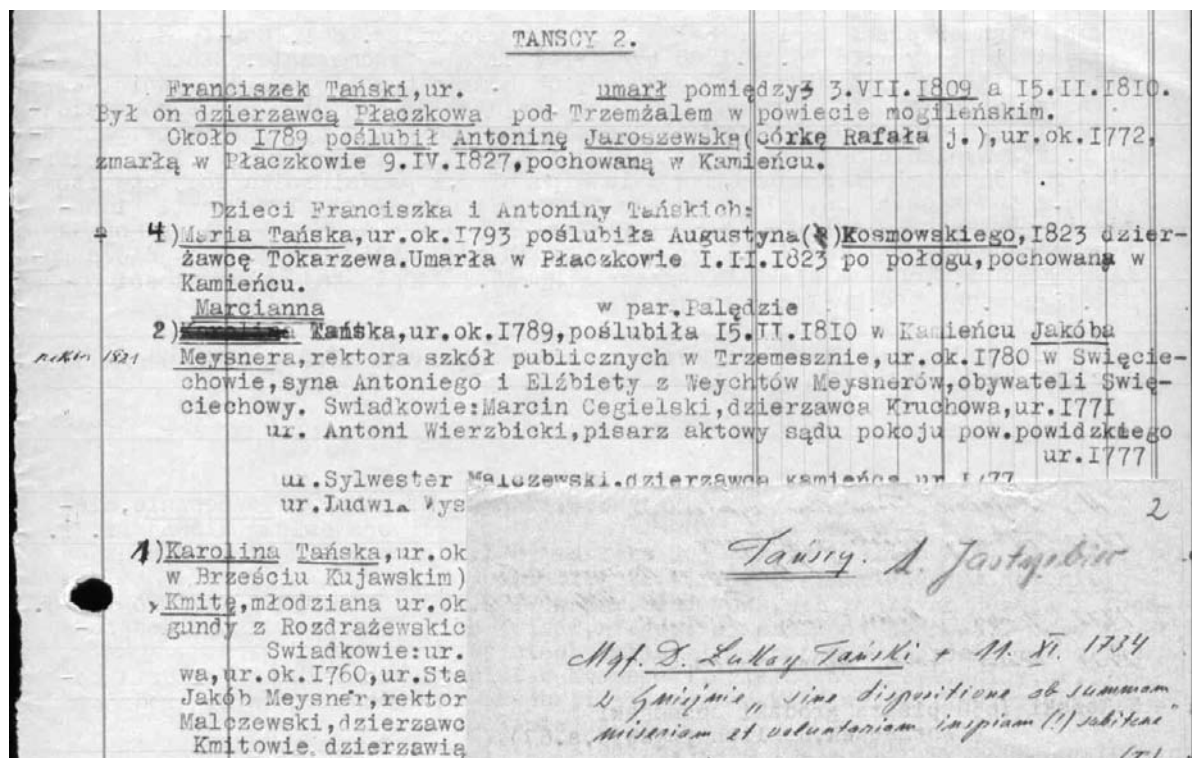
ciech Skowroński uzyskał zgodę biskupa Lucjana Bernackiego, wikariusza generalnego archidiecezji gnieźnieńskiej, na korzystanie z ksiąg metrykalnych parafii archidiecezji. Biskup zgodził się też na przesyłanie przez proboszczów ksiąg metrykalnych i deponowanie ich w biurze parafialnym gnieźnieńskiej fary. Tam udostępniano je doktorowi, a następnie zwracano do macierzystych parafii. Koszty całej akcji ponosił sam lekarz⁴.

Później Wojciech Skowroński zapoznawał się też z archiwaliami kolejnych parafii rzymskokatolickich diecezji poznańskiej, wrocławskiej i wrocławskiej z terenu historycznej Wielkopolski (dawnych województw poznańskiego i kaliskiego), dokonując w archiwach wypisów z ksiąg metrykalnych od końca XVI do początku XX wieku. Uzupełniał je wypisami z akt hipotecznych, nagrobków z dawnych cmentarzy, dziewiętnastowiecznej prasy, publikacji źródłowych oraz literatury heraldycznej. Zapiski prowadził w kolejnych zeszytach. Powstał w ten sposób **zbiór zeszytów zawierający dane metrykalne szlachty i mieszczaństwa wielkopolskiego (sygnatury: rkp. 1607–1642)**.

Następnie dr Skowroński rozpoczął porządkowanie posiadanych materiałów alfabetycznie według nazwisk oraz według nazw miejscowości. Zamiarem doktora było opracowanie herbarza szlachty wielkopolskiej. Ilość zebranego w zeszytach materiału okazała się jednak zbyt obszerna jak na możliwości genealogoamatora, szczególnie wobec postępującej choroby. Wojciech Skowroński nie zdołał skończyć zamierzonej pracy. Zmarł w Poznaniu 15 maja 1978 roku. Po jego śmierci pozostały, uwzględniające większość danych z zeszytów, **notaty i wstępne szkice genealogiczne dotyczące szlachty (sygnatury: rkp. 1643–1666), rodzin nieszlacheckich (rkp. 1691), lekarzy (rkp. 1697), znanych postaci historycznych (rkp. 1696 i 1698) oraz wsi wielkopolskich (rkp. 1699)**.

W 1983 r. powyższe materiały zostały przekazane przez spadkobierców do Biblioteki Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk razem z **materiałami osobistymi twórcy spuścizny oraz rodzin z nim spokrewnionych (sygnatury: rkp. 1601–1606, 1692–1695, 1700)**.

W Bibliotece PTPN zbiór notat genealogicznych dotyczących szlachty wielkopolskiej został ułożony w kolejności alfabetycznej według nazwisk oraz skatalogowany. Następnie zbiór ten, zawierający tomy

Tańscy, wstępne szkice genealogiczne – rkp. 1662

⁴ Zaświadczenie ks. bpa L. Biernackiego oraz korespondencja z proboszczami – zob. „Korespondencja dra Wojciecha Skowrońskiego z lat 1927-1973”, rkp. 1606, Biblioteka PTPN.

Stefan [wyst. w Olszewicach 1741]; ∞ przed 1745 Rozalia
 Córka: Franciszka * Olszewice 25.2.1745 (Parchanie); <?>∞ Ludkowo
 21.6.1784 (Pakość) Józef Dydyński.

* * *

Fabian [dzierżawca Łągiewnik pod Kruszwicą 1761]; ∞ Katarzyna
 Syn: Józef * 28.2.1761 (Kruszwica)

* * *

Andrzej [ekonom z Marcinkowa par. Inowrocław 1765, właściciel dóbr
 Trzaski 1767]; ∞ I Barbara; ∞ II przed czerwcem 1768 Joanna Kosmowska
 Dzieci ∞ I: 1. Franciszka * Trzaski, * 11.3.1765.
 ∞ ? : 2. Barbara * Trzaski, * 30.11.1767.
 ∞ II: 3. Stanisław * Trzaski, * 9.5.1770.

* * *

Tańscy, „Rody szlacheckie w Wielkopolsce” – rkp. 1686

A–Ż stał się podstawą do przygotowanego w Bibliotece opracowania: „Rody szlacheckie w Wielkopolsce w XVI-XIX w.” (sygnatury: rkp. 1667-1690), zawierającego genealogie wielkopolskich rodzin szlacheckich w układzie alfabetycznym A–Ż. W pracy nad kolejnymi tomami, prowadzonej na początku lat dziewięćdziesiątych XX w., pracownicy Biblioteki PTPN wykorzystali jeden z pierwszych komputerów znajdujących się w bibliotekach poznańskich, wyposażony w edytor tekstów Chi-Writer. Ta nowoczesna – jak na owe czasy – technologia pozwoliła w kilka lat uporać się z obszernym materiałem, a także skatalogować powstałe jednostki rękopiśmienne, by móc udostępnić je Czytelnikom. Przy opracowywaniu monografii poszczególnych rodów zastosowano używane przez Skowrońskiego tak w wypisach, jak i w notatach skróty nazw ksiąg metrykalnych: B (*Liber Baptisatorum*), C (*Liber Copulatorum*), M (*Liber Mortuorum*).

Ze względu na coraz większe zainteresowanie czytelników spuścizną w 2012 roku w Bibliotece PTPN rozpoczęto skanowanie archiwum dra Wojciecha Skowrońskiego i udostępnianie go za pośrednictwem Wielkopolskiej Biblioteki Cyfrowej. Obecnie w WBC znajdują się wszystkie tomy „Rodów szlacheckich w Wielkopolsce” (rkp. 1667–1690) oraz rękopis zawierający notaty i szkice genealogiczne dotyczące rodzin nieszlacheckich (rkp. 1691)⁵. Ponadto szczegółowe dane o zawartości wszystkich stu jednostek rękopiśmiennych wchodzących w skład „Archiwum dra Wojciecha Skowrońskiego” zamieszczono w drukowanym *Inwentarzu rękopisów Biblioteki PTPN*⁶, zaopatrzonym w indeks osób i miejscowości.

Przy okazji powstaje pytanie o wartość powyższej spuścizny. Materiały w niej zebrane są wypisami z istniejących ksiąg, znajdujących się głównie w archiwach archidiecezjalnych. Istnieje zatem możliwość dotarcia do źródeł. Poza tym powstałe wypisy są efektem subiektywnego wyboru ich twórcy, uwzględniającego rodziny, które uznał za przynależne do szlachty wielkopolskiej. Wojciech Skowroński nie wykorzystał zatem danych szlachty z innych ziem niż szeroko pojęta Wielkopolska, oraz wypisał tylko niektórych spośród licznie wymienianych w księgach przedstawicieli pozostałych warstw społecznych. Tych ostatnich wymieniał najczęściej wtedy, gdy wżeniali się w rody utytułowane. Jednak dziś genealogia nie jest już domeną przedstawicieli dawnej szlachty, a swoje drzewa genealogiczne tworzą wszystkie grupy społeczne. Brak wielu nazwisk w „Archiwum Skowrońskiego” może rozczarować niejednego czytelnika. Za to zawarte

⁵ <http://www.wbc.poznan.pl/dlibra/publication?id=267058&from=&dirids=1&tab=1&lp=1&QI=3A3-A2EE7A1A43486539688043D87026C-8> (dostęp: 20.07.2013).

⁶ *Inwentarz rękopisów Biblioteki Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk (sygn. 1-1950)*, oprac. B. Olejniczak, J. Pietrowicz, Wydawnictwo DiG, Warszawa 2008.

170

Żupański.

10. 8. 1828
ur. 1799 w Kotaryna Jagiellońska an. 27. 4. 1806

C. Adamiński i Andr. Krauski
ur. 1799 w Kotaryna Jagiellońska an. 27. 4. 1806

Wojciech Żupański urodził się w 1828 w rodzinie szlacheckiej w Kotarynie. Jego ojciec, Jan Żupański, był właścicielem majątku w Kotarynie i w Łobzowie. Żupański ukończył gimnazjum w Łobzowie i wstąpił do wojska. Służył w pułku artylerii w Warszawie. W 1848 wstąpił do Towarzystwa Demokratycznego. Brał udział w powstaniu styczniowym. Po upadku powstania wyjechał do Francji, gdzie mieszkał w Paryżu. W 1861 wrócił do Polski i osiadł w Łobzowie. Żupański był właścicielem majątku w Łobzowie i w Kotarynie. Miał trzech synów: Józefa, Władysława i Stanisława. Żupański zmarł w 1888 w Łobzowie.

Xp 1843

Mity 169-171

Materiały dotyczące rodzin nieszlacheckich: Żupańscy – rkp. 1691 t. 2.

w spuściźnie monografie rodzin zawierają wiele danych, które umożliwiają połączenie z sobą różnych gałęzi rodów, a także ułatwiają dalsze poszukiwania w archiwach, podając informacje o poszczególnych osobach i miejscach ich pochodzenia.

Sam Wojciech Skowroński wykorzystał zebrane przez siebie materiały do ustalenia daty urodzenia generała Jakuba Jasińskiego i opublikowania artykułu, który został zacytowany w monografii generała w *Polskim słowniku biograficznym*⁷. Również Włodzimierz Dworzaczek przy pisaniu biogramów do *PSB* korzystał z informacji udostępnionych mu przez Skowrońskiego⁸. Profesor wysoko oceniał jego notatki, pożyczając je od autora, szczególnie te dotyczące parafii z terenu archidiecezji gnieźnieńskiej, do których sam nie dotarł, a także z akt hipotecznych. Dworzaczek oceniał, że Skowroński „był szperaczem-amatorem, ale niezmiernie sumiennym i dokładnym”. Pisał o nim: „stwierdzałem na każdym kroku jego umiejętność odczytywania dawnych tekstów, wierność w cytowaniu nazwisk i nazw miejscowych, gdzie laikom tak łatwo o błędy”⁹.

Biblioteka Kórnicka PAN przechowuje zespół „Teki Dworzaczka”, zawierający materiały genealogiczne dotyczące szlachty wielkopolskiej, zebrane i częściowo opracowane przez prof. Włodzimierza Dworzaczka. Pracownicy Biblioteki Kórnickiej przygotowali edycję elektroniczną „Tek Dworzaczka” na CD, dostępną też na stronie internetowej¹⁰. Dane ze spuścizny Dworzaczka i Skowrońskiego uzupełniają się. Wynika to nie tylko z różnej bazy źródłowej, gdyż część materiałów źródłowych pokrywa się, ale także z subiektywnego wyboru dokonanego przez wypisującego.

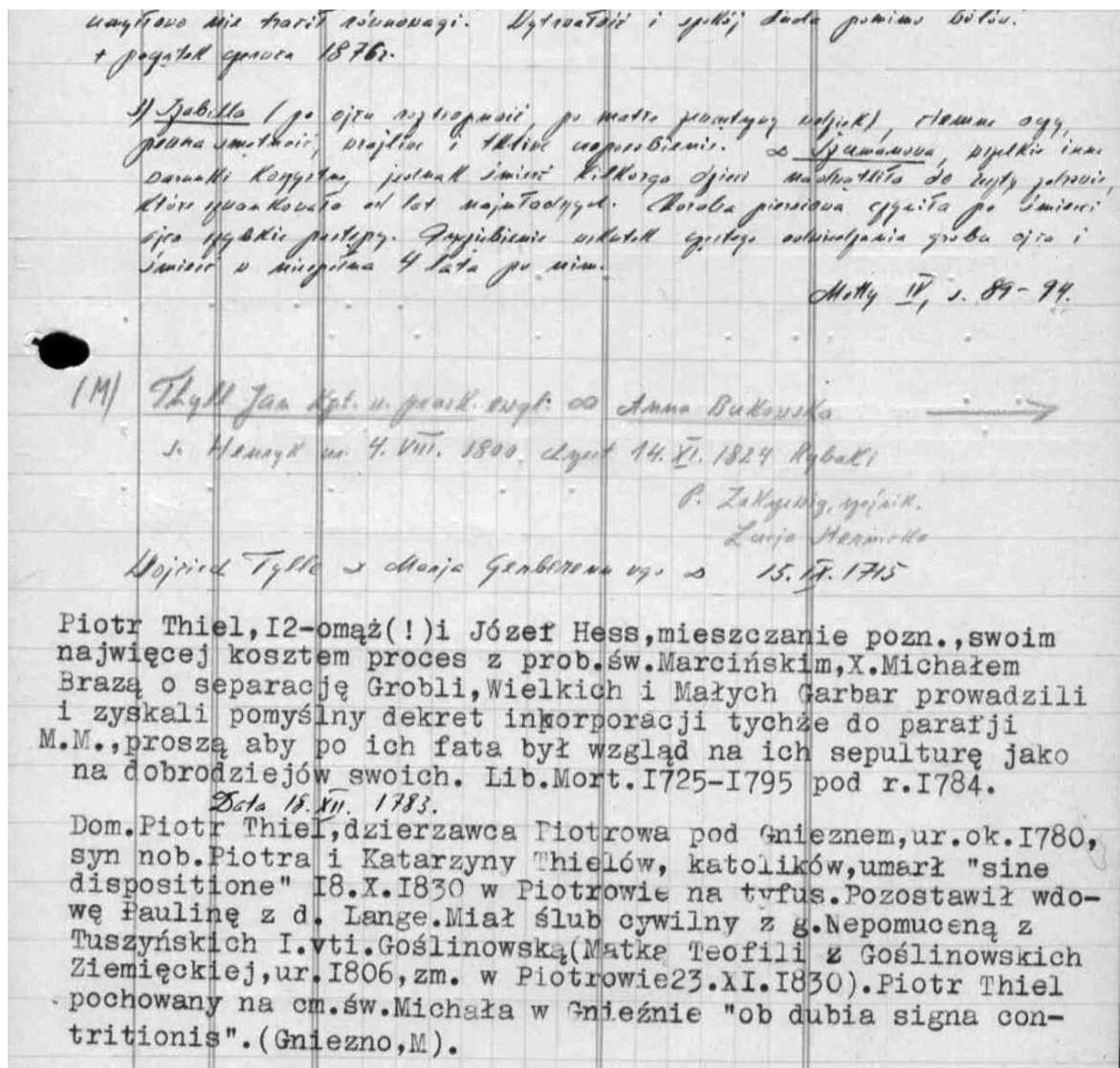
Autorka niniejszego artykułu także miała okazję zweryfikować pracę Wojciecha Skowrońskiego, wykorzystując dane ze zbioru zeszytów i notat na temat Hipolita Cegielskiego oraz jego rodziców i rodzeństwa,

⁷ W. Skowroński, *W sprawie pochodzenia generała Jakuba Jasińskiego*, „Studia i Materiały do Dziejów Wielkopolski i Pomorza”, t. 5: 1959, z. 1, s. 323–334. Materiały do tego artykułu znajdują się w spuściźnie Skowrońskiego (rkp. 1698, Biblioteka PTPN).

⁸ W. Dworzaczek, *Jaraczewski Józef*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 10, Wrocław-Warszawa-Kraków 1962–1964, s. 607–608.

⁹ Listy W. Dworzaczka... - zob. przypis 2.

¹⁰ Pod adresem <http://teki.bkpan.poznan.pl/>.

Materiały dotyczące rodzin nieszlacheckich: Thiel – rkp. 1691 t. 2.

a także dalszych krewnych. Odnalezione informacje pozwoliły na wypełnienie niektórych białych plam w genealogii rodziny Cegielskich. Dokonane przy tej okazji porównanie danych spisanych przez Skowrońskiego z oryginałami przykładowych ksiąg metrykalnych wykazało rzetelność jego wypisów¹¹.

Niestety pewną trudność w korzystaniu ze spuścizny może stanowić drobne, mało czytelne pismo autora notatek, który przy tym często posługiwał się źle zaostrzonym ołówkiem. Jednakże dokładne przyjrzenie się poszczególnym literom pozwala zauważyć, że Skowroński, jak inne osoby uczące się niegdyś w szkole kaligrafii, zachowywał identyczny kształt poszczególnych liter. Ułatwia to odczytanie mniej wyraźnych fragmentów tekstu za pomocą metody porównawczej. Ponadto przy tworzeniu notat Skowroński posługiwał się po części maszyną do pisania. Natomiast ostatni etap prac nad spuścizną, czyli „Rody szlacheckie w Wielkopolskie”, to już czytelny wydruk komputerowy.

W Bibliotece PTPN planowane jest zeskanowanie kolejnych części „Archiwum dra Wojciecha Józefa Skowrońskiego” i udostępnienie ich w Wielkopolskiej Bibliotece Cyfrowej. Na razie istnieje możliwość przejrzania w internecie części spuścizny, a z pozostałymi rękopisami można zapoznać się w Bibliotece¹².

¹¹ J. Pietrowicz, *O rodzinie Hipolita Cegielskiego*, „Kronika Wielkopolski” 2002, nr 3 (103), s. 30–35.

¹² Zasady udostępniania zbiorów, w tym Zbiorów Specjalnych, zob. na stronie Biblioteki PTPN <http://www.biblioteka.ptpn.poznan.pl/>, w zakładce „Informacje dla czytelnika”.